

VERBEELDING OP SCHAAL

Maquettes in het STAM

Miniatuurhuisjes van KLM, 1950-2014

Privécollectie

FOTO: MICHEL BUREZ

In onze kindertijd speelden we met kleine gebouwen en met plastic blokjes construeerden we poppenhuisjes en kastelen. Het succes van LEGO is een glashelder bewijs dat het bedenken en het bouwen één van de grote aspiraties van de mens is. Maar men werkt ook omgekeerd: ontwerpers maken iets op schaal in de hoop ooit tot een 1 op 1 uitvoering te komen.

WONDERLIJK Maquettes bezitten iets wonderlijks omdat ze de wereld verkleinen. In plaats van schaal 1 op 1 van de reële omgeving wordt door het verkleinen het bewonen geëlimineerd en blijft louter het beeld over. In een maquette kan men niet leven, er is geen interieur meer dat we kunnen beleven, geen ruimte die we lichamelijk kunnen bewandelen. Het woord 'schaalmodellen' gebruiken we vaak om aan te geven dat het iets te maken heeft met een aanpassing van de schaal.

Per kamer in het historisch complex van het STAM werkt de tentoonstelling een thema uit en er loopt een rode draad van ruimte naar ruimte om de dimensie van maquettes te belichten. De plaatsen op onze wereld houden we vast in ons geheugen met bepaalde referentiebeelden. Meestal zijn het gebouwen die deze rol vervullen. Wie het woord Pisa uitsprekt, denkt onwillekeurig aan de 'Scheve Toren', bij Parijs denken we aan de Eiffeltoren, bij Brussel aan het Atomium, bij Keulen aan de monumentale Dom. Daarom brengt het begin van de expositie een veelheid aan toeristische souvenirs samen die men vaak als kitsch kan bestempelen.

Uitklaptekening woning aan de Oude Zak,

Brugge, 17de eeuw

© STADSARCHIEF BRUGGE

Vanaf de renaissance doet het schaalmodel zijn intrede. In de grote kapel van het museum staat een houten maquette, een variant van de Tempietto in San Pietro in Montorio te Rome, ontworpen door Donato Bramante (1444-1514) in 1502. Gelijktijdig is er een visuele band met het altaar en het tabernakel in de kapel, een variant op de Tempietto.

Eén van de interessante maquettes van Gent uit de jaren 1930 is deze van de Universiteitsbibliotheek. Dit uniek stuk toont niet enkel het ontwerp van Henry van de Velde (1863-1957), het is een boeiend verhaal over de opdrachtgever en ook de maker van dit gipsen model. Daarmee wordt ook de nadruk gelegd op het maken, op het beroep van maquettebouwer en welke materialen die kan aanwenden. De materiaalkeuze heeft haar ontwikkeling, van klassieke houten objecten naar gips, polyuritaan tot de nieuwe mogelijkheden van 3D printing.

Het fenomeen van de pop-up is niet nieuw: reeds in de zeventiende eeuw is deze werkwijze ingezet om bij het openvouwen een 3D voorstelling te bekomen.

Een topstuk in de expositie en uniek in Vlaanderen is het schilderij van Pieter Pourbus (ca. 1523-1584) uit 1580 van de Duinenabdij van Koksijde. Hij maakte dit werk in opdracht van de cisterciënzers als een 'visuele inventaris' om in betere tijden opnieuw de abdij te kunnen heropbouwen. Het is net of Pourbus vanuit een luchtballon of een vliegtuig dit complex heeft waargenomen.

TOPSTUKKEN We willen de omgeving beheersen, we bekijken de maquette meestal vanuit de hoogte, omdat we in een oogopslag een overzicht willen hebben. Daarom legt de expositie een accent op de axonometrie, een 2D voorstelling die we kunnen beschouwen als de voorloper van de maquette. Deze vorm van architectuurweergave gebruikte ook Antonius Sanderus (1586-1664) om gebouwen, ensembles in één beeld vast te leggen. Deze 'didactische' werkwijze wordt

Pieter Pourbus, Plan van de Duinenabdij in Koksijde, 16de eeuw

Musea Brugge

© LUKAS - ART IN FLANDERS, FOTO: HUGO MAERTENS

in de twintigste eeuw geïntroduceerd in de beeldende kunst en opnieuw in de architectuur, door Theo Van Doesburg (1883-1931) in 1923. Ook de jonge Gentse architect Gaston Eysselinck (1907-1953) schakelde in 1930 over naar de axonometrie om zijn woning vanuit de lucht af te beelden.

Met uiterst verfijnde software is het nu mogelijk de ruimte zo te presenteren alsof zij reeds realiteit is. Toch blijft de maquette het meeste geschikte medium in een ontwerpproces. Architecten zetten schaalmodellen in voor intens onderzoek en om de opdrachtgever te verleiden en te overtuigen. De tentoonstelling illustreert dit proces met een ontwerp voor het Rozetgebouw in Arnhem van het bureau Neutelings Riedijk, de architecten die ook het MAS in Antwerpen hebben ontworpen. Het onderwijs leert via deze werkwijze ruimte-inzicht aan. Gilbert Decouvreur werkt in

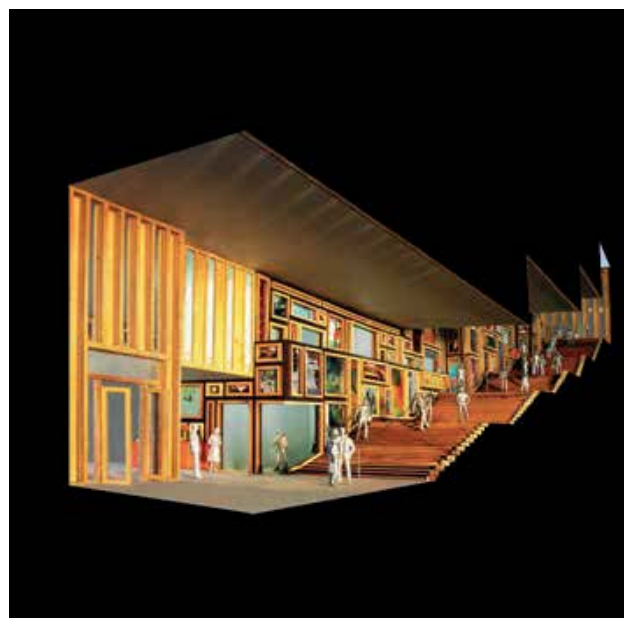
Maquette van de Boekentoren, 1934

© UNIVERSITEITSARCHIEF GENT

Maquette Cultureel Centrum Rozet, Arnhem,

Neutelings Riedijk Architecten, 2013

© NEUTELINGS RIEDIJK ARCHITECTEN

Room to grow, installatie Edwin Zwakman, 2014

© EDWIN ZWAKMAN

Sint-Lucas reeds meer dan dertig jaar met jonge studenten om via het maken van maquettes de passie en het inzicht voor de bouwkunst te stimuleren. Ook de petrochemische industrie maakt gebruik van maquettes om het complex productieproces inzichtelijk voor te stellen, tekeningen zijn niet voldoende om inzicht in de opbouw te beheersen.

Om een breed publiek te laten kennis maken met architectuur wordt de verkleining ingezet als didactisch instrument, van grote stedenbouwkundige plannen tot punctuele ingrepen. Voor de eerste keer zet de tentoonstelling de vijf inzendingen voor het Gentse Forumproject bij elkaar. Het project is geannuleerd: op de site komt de nieuwe mediatheek.

Maquettes van torens spreken tot de verbeelding. Voor de wereldexpositie in Brussel 1958 ontwierp de befaamde ingenieur professor Gustave Magnel (1889-1955) een mega communicatietoren in voorgespannen beton met een hoogte van meer dan 600 meter. Toen hij in 1955 stierf werd figuurlijk ook zijn project begraven. Het winnend voorstel voor het E3-monument in Zwijnaarde uit 1973 verdween eveneens in de archieven. De Gentse Sint-Michielskerk haar torenbeëindiging geven, is al vanaf de zeventiende eeuw een ambitie. Naast een voorstel uit de barokperiode, een mooi houten schaalmodel, is met de nieuwste technologie van de 3D printing het gotisch voorstel gevisualiseerd. Ook beeldende kunstenaars maken gretig gebruik van dit medium. Edwin Zwakman (°1969) creëerde speciaal voor deze expositie de installatie Room to grow, waarbij schaalverkleining de sleutel is van zijn inbreng. De wereld van

Schaalmodel van de Heilig Grafkerk in Jeruzalem, 17de eeuw

© FOTOCCEL STAD BRUGGE

architecten en bouwindustrie is veelal een mannenzaak en dit komt ook tot uiting in de reeks Mannen en modellen.

De expositie bevat een aantal topstukken zoals de maquette in kurk uit de achttiende eeuw, een schaalmodel van een ruïne, gemaakt door Antonio Chichi (1743-1816) en twee maquettes van de Heilige Grafkerk in Jeruzalem uit de zeventiende eeuw. In het jeugdatelier kunnen de kinderen een bouwplaat transformeren tot een maquette van de Gentse Stadshal, een ontwerp van Robbrecht/Daem/Van Hee.

– MARC DUBOIS

Architect, hoofddocent Faculteit Architectuur KULeuven / Gent en Brussel

INFO Tentoonstelling **Maquettes. Verbeelding op schaal** – Nog tot 26 april 2015 – Open: dinsdag t.e.m. zondag van 10 tot 18 uur – Gesloten: maandag – STAM, Bijlokesite, Godshuizenlaan 2, 9000 Gent, T 09 267 14 00, www.stamgent.be – Gelijktijdig verscheen bij het VAI / CVAA een publicatie met zes essays met de zelfde titel als de expositie: **Maquettes: Verbeelding op schaal** **ARCHIEF** Fragmenten van architectuur in België: OKV, 1991, nr. 3 – Academisch erfgoed KULeuven: OKV, 2006, nr. 3 – www.tento.be

Maquette voor monument aan kruising E3-E5 in Zwijnaarde, Vic Temmerman i.s.m.

Jean Van den Bogaerde, Jos Van Driessche en Ely Mas, 1970

© WILLY VAN DAMME